چاوپێکەوتنێکی بڵاونەکراوە لەگەڵ هێمنی شاعیردا

لە هاوینی ساڵی ١٩٧٨دا مامۆستا هێمن و بەشێکی سەرکردایەتی و کادیرانی حیزبی دیموکراتی کوردستانیش لە بەغدا دەژیان. ئەو کاتە سەرەتای نارەزایی و خۆپێشاندانی گەلانی ئێران لە دژی رێژیمی شا دەستی پێکردبوو. دەنگۆی ئەوە هەبوو کە حکومەتی عێراق، لەسەر داوای حکومەتی ئێران، سەرکردایەتی و کادیرانی حیزبی دیموکرات لە عێراق دەردەکات و ئەوان دەچن لە ئەفغانستان جێگیر دەبن.

لەو دۆخەدا بوو لەگەڵ هاورێم کاك کەمال میراودەلی، کە بەسەردان هاتبوو بۆ بەغدا، بڕیارمان دا چاوپێکەوتنێکی تایبەت لەگەڵ مامۆستا هێمندا بکەین. ئەوەبوو شەوی ٢٩ی تەمووز/ ١٩٧٨ لە ماڵی برایەکی کاك کەمال ئەم چاوپێکەوتنەمان لەگەڵ مامۆستادا، لەسەر کاسێت، تۆمار کرد.

دوای ئەوە رووداوەکان بە خێراییەکی سەیر و چاوەڕواننەکراو چوونە پێش و چارەنووسی ئێمەیشیان گۆڕی. تەنیا چل رۆژێك دواتر و لە ٨ی سپتەمبەری ساڵی ١٩٧٨دا من عێراقم بەجێ هێشت و بۆ درێژەدان بە خوێندن چوومە بولگاریا و کاسێتەکە لای کاك کەمال مایەوە. تەنیا شەش مانگێك دواتر، لە ناوەڕاستی مانگی فەبریوەری (شوبات)ی /١٩٧٧دا، شۆڕشی گەلانی ئێران بەرپا بوو. شا هەڵات. هێمن لە جیاتی ئەوەی رەوانەی ئەفغانستان بکرێت، گەڕایەوە وڵاتی خۆی. لە بەهاری ساڵی ١٩٧٩دا دەستم لە خوێندن هەڵگرت، بولگاریام بەجێ هێشت و بە قاچاخی گەڕامەوە کوردستان و لە شاری مهاباد هێمنم بینییەوە. ساڵێکیش دواتر کاك کەمال میراودەلی بۆ خوێندن چوو بۆ بریتانیا و لەوێ گیرسایەوە. چاوپێکەوتنەکەیش، لەسەر کاسێت، لای براکانی کاك کەمال لە بەغدا مایەوە و بڵاو نەکرایەوە. بەڵام ئەوان ماوەی سیی ساڵ پاراستیان. لە دڵەوە سوپاسیان دەکەم.

چاوپێکەوتنەکە لە شەودا و بە تەسجیلێکی ئاسایی تۆمار کراوە. دوای ئەو هەموو ساڵانە، جۆرایەتیی کاسێتەکە خراپتر بووە و هەندێك رستە و وشە هەن روون نین، بۆیە لەو شوێنانەدا بۆشایی (..............) داندراوە. هەروا لە قسەکانی هێمندا وشەی عەرەبی هاتوون، کە رەنگە هەندێکیان بۆ خوێنەری ئیمڕۆ ناسراو نەبن، بۆیە هەندێکیان کراون بە کوردی، یان لە پەنایاندا کوردییەکەی نووسراوە.

٢٤ی نۆڤەمبەری ٢٠٠٨

رەفیق سابیر

چاوپێکەوتنێکی بڵاونەکراوە لەگەڵ (هێمن) ی شاعیردا

- رەفیق:

شەوی (٢٩)ی تەمووزی ساڵی ١٩٧٨ ئەو دیمانەیەمان لەگەڵ مامۆستا هێمندا تۆمارکرد. دیارە مەبەست لە تۆمارکردنی ئەو دیمانەیە هەر تەنیا ئەوە نییە هەندێك پرسیار و دەمەتەقێی رۆژنامەنووسانەی ئاسایی تۆمار بکرێت بەڵکو مەبەست لێرەدا تۆمارکردنی یان ئاشکراکردنی هەندێ لایەنی شاراوەی ژیان و داهێنان و تێکۆشانی مامۆستا هێمنە. لەم دیدارەدا سەرەڕای مامۆستا هێمن مامۆستا کەمال میراودەلی و رەفیق سابیر بەشدارییان کرد.

- رەفیق: سەرەتا مامۆستا حەزدەکەین بە خێرای ئاوڕێك لە منداڵیت بدەینەوە. بێگومان تەمەنی منداڵی دەورێکی گەورە لە دروستکردنی کەسایەتیی ئینسان و بە تایبەتی شاعیردا دەبینێ. تۆ وەك لە (تاریك و روون)دا باست کردووە، وەك منداڵێکی ئاسایی تامی منداڵیت نەچەشتووە، یان گۆرکی وتەنی لە منداڵی خۆت مەحروم بوویت. ئایا تەمەنی منداڵیی تۆ پەروەردەبوونی خێزانیی تۆ، تا چەند کاری کردۆتە سەر ژیان و ئایندەی تۆ، یان تا چەند پاڵیان پێوە ناوی بۆ ئەوەی وەك شاعیرێك رێگای ژیان بگریتەبەر و ببیتە شاعیر؟

* هێمن : ژیانی منداڵیم وەکو لە تاریك و روووندا وتومە ژیانێکی زۆر ناخۆش بوو، بە تایبەتی بە گەورەیی تێگەیشتم کە ژیانێکی زۆر ناخۆش بوو، باب و دایکێکی سۆفی و وشکم هەبوون بە تایبەتی دایکم. دایکم یەکجار سۆفی بوو. ئەوسا عومرم شەش ساڵان بوو هەڵی دەستاندم نوێژی بەیانیان بکەم، بە ئاوی سارد دەستنوێژیان پێ دەگرتم و نوێژیان پێ دەکردم. عومرم حەوت ساڵان بوو دەیان وت نابێت لە ژووری بنوویت و چونکە قەرەباڵغ بووین، نازانم خزمەتچیمان هەبوو. حەوت ساڵانە دەستنوێژیان لێ دەشکێ. ناردمیانە دیوەخانێ، لە دیوەخان دەنوستم، زۆر چاکم لە بیرە بەیانیەك کە هەڵنەستابووم بۆ نوێژێ. منداڵە و بەیانیان زوو هەڵناستێ. مامێکم گۆزەیەك ئاوی ساردی کردە باخەڵم. ئەو زەربەتەی کە ئەو لێیدام ئێستاشم لە بیرە، ئەو گۆزە ساردە ئەل ئانێکی لە بیرمە وەکو شتێکی ناخۆش. ئەوە تا عومری دوازدە ساڵی درێژەی هەبوو، بەڵام لە دوازدە ساڵیدا چوومە خانەقای باپیری شێخی بورهانی، لەوێ زاهیرەکەی ویشك بوو ئەما بنەوەکەی ویشك نەبوو. کاکە منیش منالێك بووم گەیبووم، یانی زۆر زووتر لەوەی منداڵ باڵق دەبێ من باڵق بووم، لەبەرئەوەی چاك بەخێوکرابووم لە دوازدە سیازدە ساڵی من باڵق بووم. ئەو دەمەی ناردیانم بۆ خانەقا تۆڵەم کردەوە، بە راستی تۆڵەم کردەوە، چونکە بە رۆژ وڵات بەرەڵا نەبوو، بەڵام دەبوو بە شەو خاڵۆزام هەبوو هەموویان بۆ خۆیان خەریکی کاری خۆش و عیاشی بوون، منیش وەك وان خەریکی ئەوەی بووم. من لەو وەختییەوە تامی دڵداریشم چەشت، یانی دڵداری لەگەڵ کچ، لە دوازدە سیازدە ساڵی دەستم پێ کرد، ئەما منداڵییەکەم تا عومرێکی یازدە دوانزدە ساڵی بە راستی ناخۆش بوو. ئێستا هەتا پتر بیریان لێ دەکەمەوە پتر نارەحەت دەبم و پتر دەنگ دەداتەوە لە شاعیری مندا. ئاخر شیعری(سوری دەوران) کە من پێم وایە کاك کەمال خوێندویەتییەوە، دەنگدانەوەی منداڵییەکەمە، دەمەوێ تۆڵە لە رەسەنزادەیی خۆم بکەمەوە.

- کەمال: مامۆستا دەبینم سەرەتایەك بووە، سەرەتای دەستپێکردنی شیعرەکانت وەکو شیعر دەبینی قەرەبووکردنەوەی ئەو ناخۆشیەیە، بەڵام تۆ دەڵێی ئەو وەختەی کە منداڵییتە یانی هەستت بەو ناخۆشییانە نەکردووە کە ئێستا هەستیان پێ دەکەی. باشە ئەو وەختەی تۆ لە تەمەنی چەند ساڵیدا یەکەم شیعرت نووسیووە؟

* هێمن: لە چواردە و پانزە ساڵیدا بوو.

- کەمال: چی پاڵی پێوەنای ئەو شیعرە بنووسی؟ قەرەبووکردنەوە نەبووە بۆ ئـەوەی تـۆ دەڵێـی لـە دوانـزدە سـاڵییەوە دڵداریم کردووە، یانی ژیانێکی خۆش بـووە، هەستیشـت نـەکردووە بـە ناخۆشـی منـداڵیی ئایـا قەرەبووکردنـەوەی خۆشەویستیی دایکت بووە؟ ئایا شیعر نووسین لە کۆمەڵدا و لەناو برادەر و هاوەڵەکانت بەرزتری دەکردیەوە ؟

※ هێمن : بە ڕاستی کاکە ئەوەڵ جار کە شیعرم دەست پێکرد شاعیر نەبووم. یانی حسی شاعیرانەم نەبوو. ئـەما نـازم بـووم، دەمتوانی لە چوارچێوەیەکدا قسە بکەم، تەقلید بکەم. هیچ حسی شاعیرانەم تێـدا نـەبوو. نـە دەمویست قەرەبووکردنـەوەی منداڵییەکەم بکەمەوە، نە دەمویست ژیانە خۆشەکەی ئەو دەمەی بنووسم. تەنیا دەمەویسـت لاسـایی مەسـەلەن شێخ ڕەزا بکەمەوە یان لاسایی حافزی شیرازی بکەمەوە، کە ئەسـڵەن ئـەل ئـان دەزانم حـافز چ عەزەمەتێکـە ئـەو دەمـەی هـەر تێـی نەگەیشتبووم، ئەوابوو.

- کەمال : تۆ ئەوانت بینی بوو؟

※ هێمن : بەڵێ لەو عومرەیدا کە دەستم بە شیعر گوتنێ کرد ئەوانم بینیبوو....... .

بەڵێ بە ئوتومبێل دەهاتن دەچووم بەخێرهاتنم دەکردن و ئەوانە هەموو قەومێکی تێدا بـوو تـورك فـارس هـەتا عـەرەب، عەرەب بۆ ئێمە شتێکی سەیربوو نەمان دیبوون ئەوجا ئەنواعی کورد بە لەهجاتی موختەلیف تیانا بوو دائـەنرێ شـاعیری کلاسیکی زۆر چاك وەك سەید ڕەشیدی.. زۆر شاعیر بوو بەڵام بە داخەوە ئاساری ئەو هەموو لە بەین چوو. ئەمانە تەئسـیریان لە من کردبوو وەك منداڵێك، ئەما نەمزانی چۆن کاردەکەم بەوە خۆم بەختەوەرم کە ئەو ئەسـەرانەی پێشـووم هـەمووی لـە بەین چوون، دەنا بۆ خۆم گاڵتەم پێ دەکردن.

بەڵام ئێوە نەچوونە سەر زەمانی لاوێتیم، من لە ٢٠ ساڵیدا تەقریبەن حسی شاعیریم بزوا. شیعرەکانم لە ٢٠ سـاڵیدا بـوو ئەو دەمەی موتاڵایەکی زۆرم دەکرد (زۆرم دەخوێندەوە)، یەکێك لەو شتانەی کە زۆر هەستی شاعیرانەی منی بزوانـد کتێبـی (تریفەی مانگ)بوو، ئەو فەلاحانەی بابم یا هی خاڵم زۆریان فەرق نەبوو لەگەڵ کۆیلەکان کـە (لـە کتێبەکـە)دا باسـی لێ دەکرێ. ئەوە حسی شاعیرانەی منی بزواند ئەوەڵ شیعری شاعیرانەی من، بە عەقیدەی من ئەو شیعرەی کە بـۆنی شـیعری لێ دێت کە لە (تاریك و ڕوون)دا هەیە، ئەو شیعرەیە کە باس لە کوڕ و کچێکی کورد دەکەن کە لە دیوانەکەدایە.

- کەمال: شیعرە سەرەتاییەکان دڵداری بوون یا چی بوون، ئەوانەی کە دەڵێی شیعری حەقیقی خـۆم بـوون لـە بیسـت ساڵییەوە بە زۆری چ بابەتێك بوو؟

※ هێمن : کاکە وەڵا ئەوەل شیعرێکی کە لە ئەزموونی شاعیریمدا نووسیومە، ئەوەل شیعرەکە بـڵاوم کـردەوە بـۆ (گەلاوێـژ)م نارد، شیعرێکی سیاسی زۆر ڕەق و تەق بوو. ئەل ئان ئەوە حاشام لێ کردووە، پێم خۆش نییە کەس بزانێ هی مـن بـووە. ئـەوە ئەوەل شیعری بڵاوبووەی من بووە.

ئەوە ئەوەل شیعری بڵاو کراوەم بووە کە بۆ خۆم پێم وایە حسی شاعیرانەی تێدایە.

- ڕەفیق:

لاوی کوردی شۆخ و شەنگ
تاکەنگێ دەبی وابێ هەست و دەنگ
دیلی ژێر دەستی ئەسیری تاکەی

گرۆتینی نەداری فەقیری تاکەی
لە ژێر زنجیر و کۆتا دەناڵێی
مەگەر دێوانەی شێتی عەوداڵی

- رەفیق : مامۆستا تۆ وەکو پێشتر باست کرد ، لە تەمەنێکی زوودا تووشی داوی دڵداری بووی. ئەوەی تەمەنی دوانزدە، سیانزدە یا چواردە ساڵی، وابزانم تەمەنێکە هێشتا مرۆڤ ئامادە نەبووە بۆ ئەوەی کە بچێتە ژیانی دڵدارییەوە. ئایا بە رای تۆ ئەوەیان ئەو رووکردنە پێشوەختییەی دڵداری کارێکی نەکردۆتە سەر ئەوەی کە تۆ پەنا بەریتە بەر شیعر نووسین، یان هەر ئەو شوێنەی کە لێت خوێندووە بەرەو شیعری بردیت؟

* هێمن: نەوەڵاهی با پیاو درۆ نەکات بە راستی ئەم دڵدارییە منی هان نەدابوو بۆ شیعر. ئەما ئەو جەوەی تیایدا دەژیام هەر باسی شیعر بوو. هەر شیعری خۆشیان دەخوێندەوە. منیش پێم خۆش بوو یەکێك لەو کەسانە بم کە ببمە شاعیر.

- کەمال: ئەم شیعرەی باست کرد وەعی تێدایە، وەعی کۆمەڵایەتیی، ئەمە لە چییەوە دروست بووە؟

* هێمن : ژیانی بنەماڵەکەم، بە تایبەتی خاڵەکانم، زۆری تەئسیر کردە سەر ژیانی من. کاکە دەرکەوانیان لە دەرکێ بوو، نەیان دەهێشت کچیان بێتە دەرێ، ژنیان بێتە دەرێ. ئا ئەوە منی هاندابوو کە قەرەبووکردنەوە نیشان بدەم. ئەل ئان من بۆ خۆم تێدەگەم کە ئەوە زۆر هانی دام بۆ ئەوەی. بە بێ شك لە کوردستانی ئێرانی ئەوەل شاعیرم کە دیفاعم لە حەقی ژن کردووە نازانم لە کوردستانی عێراق کەس کردوویەتی یان نا، ئەما لە کوردستانی ئێراندا ئەوەل شاعیرم کە دیفاعم لە حەقی ژن کردووە، چونکە ژنی ماڵەکەی خۆمانم دیوە تەئسیری لەسەرم کردووە. دوای ئەو وەختەی کە دەستم کرد بەو شیعرەی شتی ئەوروپاییم خوێندبۆوە، فەقێیەکی نەخوێندەوار نەبووم. مەسەلەن لە ١٧- ١٨ ساڵیدا (بێ نەوایان)ی (ڤیکتۆر هۆگۆ)م خوێندەوە، شیعرەکانی لامارتینم بە فارسی خوێندبوونەوە. ئەوانە زۆریان تەئسیر لێ کردم. بەڵام بە راستی تا ٢٥ ساڵی و ٢٦ ساڵی خۆم بە شاعیر نازانم، یانی لە ٢١ ساڵیمدا شیعرم هەیە ئەوەیە کە پێم وایە برێکی شیعرایەتیی تێدا هەیە، بەڵام تا ٢٥ ساڵی نەگەیبوومە ئەو سۆز و ئیشقەی کە خۆم بە شاعیر بزانم.

- رەفیق: بە پێی ئەوەی کە دەردەکەوێ تا ٢٥ ساڵی دەتوانین بڵێین تا ئەو کاتەی کۆماری کوردستان لە مەهاباد دروست بوو. ئەو کاتەی تەمەنی تۆ تەواو ٢٥ ساڵ بوو، لێرەدا دەتوانین بگەینە ئەو قەناعەتەی کە دروستبوونی کۆمەڵە و ئەو شۆڕشەی لە کوردستانی ئێراندا دروست بوو، دەبێ کارێکی گەورەی کردبێتە سەر (ئەگەر نەڵێین دروستبوونی) شاعیریەتیی تۆ، یان بڵێین کامڵبوونی شاعیریەتیی تۆ ؟

* هێمن: بەڵێ بە بێ شك.

- رەفیق: لە سەرێکی کەیشەوە ئەوەی کە هانمان دەدات ئەو قسەیە بکەین، سەرەڕای کە خۆت ئێستا وتت، ئەوەیە کە هەموو شۆڕشێ شاعیری خۆی دەخولقێنێ، شاعیر خۆی لەناو گەرمەی ئەو شۆڕشەدا دەخولقێ، جا لێرەوە دەتوانین بڵێین کۆماری مهاباد و ئەو شۆڕشەی میللەتی کورد لە کوردستانی ئێران بەرپای کرد تۆی خولقاند ، یان تۆی سەر لە نوێ وەك شاعیرێك دروست کرد ، چۆن چۆنی خۆت ئەو شتە لێك دەدەیتەوە؟

* هێمن: لە پێشدا با ئەوەی بڵێم، دیسان جارێکی تر، دووبارەی کەمەوە کە من (فەوزی) دروستی کردم. من وەکو ئینسانێکی خزمەتکارێکی کورد (مەلا ئەحمەدی فەوزی) دروستی کردم، ئەگەر تووشی ئەو کابرایەی نەبام خوا دەیزانی

چارەنووسی من چی لێ دەهات و بۆ کوێ دەچووم. کوڕی (شێخی ئیسلامی) نەوەی (شێخی بورهانی) ئێستا عەبای بە شانەوە دەبوو، ردێنی دەبوو، یان خەڵکی تەلقین دەکرد، یا (هێمن)ێك دەبوو کە ئێستا ئێوە دەیبینن، ئەم کابرایە منی فێرکرد کە کوردی. تۆ کوردی و ئەو کوردەش ئەو میللەتە لێقەوماوەیە. تۆ کە زەوقی ئەدەبیت هەیە، خزمەتی زمانە ئەدەبییەکەی خۆت بکە، دەنا من لە پێشدا شیعرم بە فارسیش دەگوت. فارسیشم زۆر باشتر دەزانی لە کوردی، ئێستایش پێم وایە من شارەزای ئەدەبی فارسی پترم لە ئەدەبی کوردی، بەڵام ئەو کابرایە پێی وتم کوڕە خیانەت بە میللەتەکەت مەکە، مەچۆ بە زمانی بێگانە شیعر مەڵێ. ساڵێك ئەم کابرایە هەموو ڕۆژێ پێش دەرسوتنێ، فێری کوردایەتیی دەکردم، ئەما ئەوە لە پێشدا خەڵق بووبووم. پێش کۆمەڵەی (ژك)، بەڵام کۆمەڵەی (ژك) زۆر چاك منی پێ گەیاند. پێش ئەوەی جەمهوری پەیدا بێ، کۆمەڵەی (ژك) پێی گەیاندم، فێری ڕۆژنامەنووسی کردم و لە مجەلەی (نیشتمان)دا، لە ژمارەی دووەم تا ئەخیری، لە هەمووانـدا مەقالە و شیعرم نووسیوە. خوا هەڵناگرێ هەژار و زەبیحی تەئسیریان زۆر بوو لە سەر من کارم بەوەی نەداوە ئێستا (هەژار) لە کوێیە و چ دەکات؟

ئەو دوو ڕەفیقە هەردووك لە من خوێندەوارتر بوون. ئەو دەمیش زۆر پاك بووین . ئەوجا کۆمەڵەی (ژك) تەئسیرێکی کەشی کردە سەر شاعیریی من. کە سوێندم خواردبوو خیانەت لە کورد نەکەم، پێم وابوو ئەگەر تەماشای کچە کوردێکیش بکەم خیانەتە. سێ ساڵ لە خۆشترین سەردەمی گەنجی، لە ٢١ ساڵی تا ٢٤ ساڵی، بڕوا بکە من دڵداریم تەرك کرد. درۆ ناکەم کە دەڵێم (عاشقی چاوی کەژاڵ و گەردنی پڕ خاڵ نیم) ئەوە لەو وەختەدا گوتومە لە ساڵی١٩٤٣ دا وتومە، بە ڕاستی درۆم نەکرد. (خاگرە)یەکتان بۆ دەگێڕمەوە کە بۆ کەم کەسم گێڕاوەتەوە. لە (تاریك و ڕوون)دا دەڵێم من لە (کولیجە) بۆ یەکەم جار عاشق بووم وەکو عاشق یانی کچێکم خۆش دەویست، وەك وەی نا کە کاری جنسی لەگەڵ بکەم. هەر دەمپەرست، کەچی کچەکە وریاتر و تەمەنی لە من گەورەتر بوو. خوازبێنیکەرێکی دەوڵەمەندی بۆ پەیدا بوو مێردی پێ کرد. عومرم حەڤدە ساڵ، شانزە ساڵ بوو. ئەوە بۆ من یەکێك بوو لەوانە هاندەری شاعیری من بێت (مەحرومیەت) زۆرم پێ خۆش بوو مەسەلەن ئەو کچە ژنی من بێت. چوار ساڵی پێچوو من ئەندامی کۆمەڵەی (ژك) بووم و سوێندم خواردبوو کە خیانەت لە هیچ ڕەفیقێکی خۆم و لە هیچ کوردێك نەکەم و ئیمانیشم پێ بوو. ڕۆژێکی ئەو زەبیحییەی کە دەیناسن، بانگی کردم بۆ کۆبوونەوەیەکی کۆمەڵە، لەو ڕۆژەدا ئەو ژنەش قەولی بە من دابوو بێتە لام. قەولی دابوو بێتە ماڵی ڕەفیقێکم ببینم. نەمدەزانی مێردەکەی ئەندامی کۆمەڵەیە یان نا، بۆ خۆم حەلاڵم کردبوو. چوومە ئەو جێگایەی کە کۆبوونەوەی لێبوو، مێردی ئەو ژنەی لێبوو، پیاوێکی زۆر دەوڵەمەند بوو. بڕوا بکە ئەو قسانەی کە کردیان گوێم لە هیچی نەبوو، چونکە دەمزانی ژنەکە لەوێ چاوەڕوانمە ئەوا من ناتوانم بچم. ئەوانەی دەیان وت هیچم گوێ لێ نەبوو، قسەکانیان پێ وتم، ڕۆیشتم. لە بەینی ڕێگادا دوو دڵ بووم ئایا بچم نەچم، ئاخری هەستی سیاسیم بەسەر هەستی سێکسیمدا زاڵ بوو. بەسەری تۆ ڕامکردەوە بۆ دێیەکەی خۆمان. وتم ئەو شەو لە شارِبم نەوەکو، وەك کورد دەڵێ شەیتان زەفەرم پێ بەرێ. زۆر ناڕەحەت بووم. سێ چوار ڕۆژان گریام. ئەم ژنەش پێی وابوو کە من ئینتیقامم لێ ستاندۆتەوە. ئیدی ئەو جێگایەی منی لێ بووبام ئەو ژنە قەتی لێ نەدەبوو بڕوابکە تا ١٥ ڕۆژ پاش ڕاکردنێ بوو تووشی بووم لێی پرسیم وتی بۆ وا پیر بووی؟ وتم خۆ من لە مەڕمەڕ دروست نەکراوم تۆ لە مەڕمەڕ دروست کراوی، پیرنابی. ئەوەبوو بە چاویدا دامەوە و وتی ئەو جارەی بۆ نەهاتی تۆڵەت لێ کردمەوە. بە گیانی ئێوە حسی ڕەفاقەت نەیهێشت ئەوەی بکەم. ئەو ٢٣ ساڵەش تەحەمولم کرد تا پێمگوت وەڵاهی ئەوەبوو من نەمویست ئیهانە بە تۆ بکەم ئەما هەستی هاوڕێیەتی وای لێکردم کە تووشی ئەو ڕێگایە بم، ئەوانە هەموو تەئسیریان کردۆتە سەر

شاعیری من. ئەما تەئسیری (پێشەوا قازی محەمەد) لە هەموو شتێك پتر بوو. من زۆر منداڵ بووم کە پێشەوا قازی محەمەدم دەناسی، چونکە باوکەکانمان، باوکی من و باوکی پێشەواش دۆست بوون. پێشەوا هێشتا نەبوو بوو بە قازی (باوکی قازی بوو) کە من دەمناسی، هاتوچۆی ماڵی یەکترمان دەکرد. با بۆ تەئریخ (مێژوو) بڵێم ئێمە دوو بنەماڵە بووین لە مهابادا هەمیشە نێوان ناخۆشیان هەبووە، بنەماڵەی شێخی ئیسلام و قازی هەمیشە ناکۆکیان هەبووە و هەمیشە دەسەڵاتی زیاتر بە دەست بنەماڵەی ئێمە بووە. باوکم و پێشەوا ئەو سوڵحەیان کرد، ئیدی ئەو نێوان ناخۆشیە نەما. باوکم دایمە قازی محەمەدی پێ باش بوو. ئەوە لیاقەتێکی ترە بۆ ئەو، زۆر ڕێزی دەگرت، گەرچی باوکم زۆر بە تەمەنتر بوو، ئەما زۆر ڕێزی دەگرت. ئەما کە بیر دەکەمەوە پێشەوا ئەو دەمی ڕێزی (هەژار)ی لە من زیاتر دەگرت. ئایا بۆ ئەوەی بوو کە کوڕە هەژارێك بوو؟ (هەژار) زۆر هەژار بوو، یانی بە ڕاستی درۆی نەکردبوو کە ناوی خۆی نابوو هەژار .

- کەمال: زووتر دەیناسی؟

* هێمن: نا... ئەمنی زووتر دەناسی. کە بووینە شاعیر و هاتینە ناو حیزب ئیحتیرامی (هەژار)ی پتر لە من دەگرت، تەشجیعی وی پتر دەکرد لە من. لە حاڵێکدا من ئەو دەمەی هەستم کردبوو کە من لە (هەژار) شاعیرترم. پێم وابوو ڕەنگە ئەو زیاتر لە من وەزن و قافیەی بزانیایە، ئەما وەك من شاعیر نەبوو، کورد و ئازەربایجانی، کە لە (تاریك و ڕوون)دا هەیە، یەکەم شیعرە کە حیزب داوای لێ کردووم کە دەبێت بیڵێم، دەنا قەت حیزبی ئێمە داوایان نەکردووە شیعر بڵێم، ئەوجارە داوایان لێ کردم کە دەبێت شیعرێ بڵێم.

- ڕەفیق: قازی محەمەد خۆی داوای لێکردی؟

* هێمن: بەڵێ، زۆر پێوەی نارەحەت بووم، هەتا وتم ٤٠ ... دەنووسم، ئەما ناتوانم شیعرێك بە کەڵەگایی بڵێم. دیارە (هەژار)یش؟ هەروەك شاعیرەکان (........)شیعریان دەخوێندەوە، لە بیرمە کە ئەو شیعرەم دروست کرد دوایی بۆ خۆم لێی ڕازی بووم، ئەگەر چی شیعری مناسەبەتە و شیعارە، ئەما شیعرییەتی تێدا هەیە. پێشەوا لای سەرووی هەموو کەس ڕاوەستابوو منیش دانیشتم لە هۆڵێکی درێژ بوو شاهۆڵی پێ دەڵێن، هۆڵێکی زۆر گەورەیە. ئەوبەرەوبەر خەڵك دانیشتبوو منیش لەو سەری هۆڵەکە دانیشتبووم. کە شیعرم دەخوێندەوە دەنگم گیرا. پێشەوا قازی محەمەد لەوسەری مەجلیسەوە هەستا پەرداخێکی شەربەت بۆ هێنام، وتی بیخۆوە بابم بە قوربانت بێ. ئەگەر ئێستا ئەو شیعرانەی تازە نووسیومە بیدیایە دەبووە چی بکردایە. ئەو کابرایە شیعرناسێ بوو کە ناکرێ بڵێی شیعرناس نەبوو شاعیر بوو، بە ڕاستی شاعیر بوو. ئەوانە زۆر لە پەروەردەکردنی مندا تەئسیریان هەبووە. شتێکی دیکەش وەك تەئریخ بڵێم کە لە پێشەکی (تاریك و ڕوون)دا نەم نووسیوە من زۆر مەمنوونی حیزبەکەی خۆمم، لە سەرەتاوە تا ئەلئانیش، کە قەت وەك شاعیر نەیان ویستووە شیعریان بۆ بڵێم، لە بیرمە بە زۆر پێیان وتم مەقالەی کورت بنووسە، بۆ نموونە لەسەر ڤیێتنام، بەڵام قەت بە زۆر پێیان نەوتووم شیعرێ بڵێ بۆ ڤیێتنام، ئەوە لە زەوقی شاعیری منی نەداوە، هەندێك حیزب لە شاعیرییان خستوون، لەوانە مەسەلەن (کامەران) پارتی لە شاعیریی خستبێ. هەر پێیان وتووە شیعر بڵێ. ئەما ئێستایش حیزبی ئێمە قەت داوای لە من نەکردووە وەکو شاعیر شیعرێ بڵێم لە ڕۆژنامەی کوردستاندا بڵاوبێتەوە، شیعرێ دەڵێم ئەگەر بە کەیفیان بوو بڵاوی دەکەنەوە بە کەیفیان نەبوو بڵاوی ناکەنەوە، ئەما وەك نووسەرێك داوام لێ دەکەن مەقالە بنووسم، پێشم دەنووسن، بە زۆریش پێم دەنووسن، دەنووسم شتیان دەدەمێ، ئەما وەك شاعیر شتیان داوا لێ نەکردووم .

- کەمال: بە شێوەی ناراستەوخۆ دیارە دەوریان زۆر بووە بۆ ئەوەی شیعری سیاسی و نەتەوەیی بڵێی، بەوە دیارە زیاتر هانیان داوی شیعری سیاسی و نیشتمانی بڵێی لەوەی شیعری دڵدارییان بۆ بڵێی؟

* هێمن: بەڵێ بە بێ شك وابووە.

- رەفیق: بوونی مامۆستا هێمن لە ریزی حیزبی دیموکراتی کوردستاندا بەستنەوەی چارەنووسی خۆی بە چارەنووسی حیزب و گەلەکەیەوە وە لە هەمان کاتدا ئەو تێکۆشانە دوور و درێژەی کە سیی ساڵ زیاترە لە ریزی ئەو حیزبە و لە ریزی میللەتەکەیدا کردوویەتی رەنگە ئەوە هۆیەکی سەرەکی بووبێ بۆ ئەوەی کە مامۆستا هێمن خۆی بیەوێ، یا خۆی هەست بکات و هەست نەکات، زیاتر بە لای شیعری سیاسیدا بچێ، تەنانەت خۆی روونی کردەوە کە لە سەرەتای گەنجێتیدا لەوپەڕی گەرموگوڕی هەرزەکاریدا وازی لە زۆر لایەنی دڵداری و هەتا لایەنی شەخسی و سێکسی هێناوە لە پێناوی مەسەلەی سیاسیدا. ئەو مەسەلەیە لای گەورە بووە و زیاتر لە تێکۆشانی سیاسیدا قاڵ بووە و مەسەلەی میللەتەکە، بۆتە بەشێك لە ژیان و تاقیکردنەوەی شیعری، بۆیە باڵی بەسەر شیعرەکانیدا کێشاوە.

- کەمال: مەسەلەن کێ وای لێکردووە؟ واتە (کۆمەڵە)، کۆمەڵە، یان قازی محەمەد نەبوایە لەوانە بوو ڕێگایەکی ترت دەگرت؟

- رەفیق: بێگومان (کۆمەڵە) وەك حیزبێك، بەڵام من مەبەستم ئەو لایەنەیە کە هاندەری شیعری سیاسیی بووە.

* هێمن: با حەقیقەتێك بڵێم، من وەك وتم لە تەواوی عومرمدا ماوەیەکی زۆر کەم عاشق بووم. من ژنم پێ جوانە، زۆرم خۆش دەوێت، بەڵام بڕوام پێ بکەن لە تەواوی عومرمدا سوئی ئیستفادەم لە ژن نەکردووە، یانی نەمویستووە وەکو شاعیرێك، وەك کوڕە شێخێك ئیستفادە لە ژن بکەم، وەك کوڕە ئاغایەك ئیستفادەی لێ بکەم. ئەگەر ئەو خۆی خۆشی ویستبم لە گەڵم کردووە، دەنا قەت نەم ویستووە. ئەگەر دەبینم لەناو سێ چوار هەزار کەسدا کچێك دێ ماچم دەکات، دەزانم ئەو کچە عاشقی من نەبووە. کوڕی زۆر جوانتر هەیە لە من عاشقی بێ، عاشقی هونەرەکەم یان خزمەت بە میللەتەکەمە، ئەو کاتە دیسان ناتوانم سوئی ئیستیفادە لەو کچە بکەم، یانی وەك کچی خۆم ماچی دەکەم، حسی پیاوەتیم تێدا دەکوژێ. بە راستی رەنگە ئەو هەموو تەحیببە(خۆشەویستییە) بڕێکی زەرەر لە شیعرم دابێ. کە بۆ کێ شیعر بڵێم. ئەما دیسان من پێم وایە شیعر ئەگەر تام و خوێیەکی تێدا نەبێت شیعرێکی سیاسیی وشکە، بە لامەوە زۆر خۆش نییە. ئەگەر لە بیرتان بێ شاعیری باشی سیاسیمان بووە، کە رەنگە وەزن و قافیەشیان لە من چاکتر زانیبێ و زمانیشیان لە من خراپتر نەبووبێ، بێگومان، بەڵام وردە وردە لەنێو دەچن. بە زۆریش خەریکین زیندوویان کەینەوە، بەڵام لەناو خەڵکدا نەماون. کەچی هێمن و گۆران کە شیعری تەڕیان وتووە هەر ماون، لەبەرئەوەی ئەو تەجروبەیە منی چاکتر کردووە کە شیعرە سیاسییەکانیشم تام و بۆنێکی دڵدارییان هەبێ. ئاخر شیعرم ئەو شیعرەیە کە، وەڵڵاهی پێم وا نییە زۆرم بۆ دڵداری وتبێ، بەڵام شیعرێکی دڵدارانەیە.

تۆ بەڵێنم پێ بدە تا من بەرەو ژووان ببمەوە
بم دەیە ماچێکی تەڕ لەم لێوە با جوان ببمەوە
دەستی لەرزۆکم هەتا تێیدایە هێزی بەی گوشین
لێم گەڕێ تاوێ لە باخی سینە میوان ببمەوە
شەنگە بیری بسڕەوە فرمێسکی جێژوانی ئیتر

رەنگە هێشتا لەو چیا و زۆزانە بۆ شوان ببمەوە
من گوڵی سەر گۆڕی ئاواتی لە مێژینەم بەڵام
ڕێژنەیەکم لێ بدە پێم وایە بۆ ڕووان ببمەوە
شێخی سەنعان بۆ کچە گاور لە ئیسلام وەرگەڕا
من خەریکم بۆ کچە شێخێ پەشیوان ببمەوە

* هێمن: دەزانن ژنەکەشم کچە شێخە؟

- کەمال: لەوەوە دەتوانین بڵێین شاعیر هەتا شتێك کە مەسەلەیەکی مەوزوعیش بێ یان شیعرێکی نیشتمانی بێ، یانی تەجروبەی تاقیکردنەوەی زاتی لە دەروونی خۆیدا، بۆی بچێ باشتر دەتوانێ دەری بڕێت، یانی شتەکە هەیە، کە تۆ باوەڕت بە شتێکە کە لە دەرەوەی خۆتە، بەڵام لێی گەڕێی تاکو ئەو شتە لەگەڵ شتێکی ناوەوەی خۆت، لەوانەیە شەخسی بێت بۆ خۆت، لەوانەیە خۆشەویستی خۆت بەرامبەر بە کچێك، بەڵام بتەوێ لە یەکی بدەی بۆ ئەوەی تاقیکردنەوەکە ڕاستگۆییەکی تێدا بێ. لەو حاڵەتەدا شیعرەکە تەڕ و پاراوی تێدا دەبێ یان نا؟

* هێمن: دەبێت بڵێم ئافەرین بۆ ئەو سوئالەی کردت. بەبێ شك ئەو شیعرە شتێکی زاتی خۆمی تێدا هەیە، ئەگەر شتی ناوەوەی خۆمی تێدا نەبێت بۆم ناوترێ. با درۆ نەکەم لەگەڵ خۆم و خەڵکدا. من وەختێکی شیعری (سنوور) دەڵێم، کە پێم وایە شیعرێکی باشی منە، بە ڕاستی ژن و منداڵەکەی خۆشم لە بیرە، ئەمما سنوورەکەشم لە بیرە، ئەو سنوورەی کە ڕێگای لە من و تۆ بەستووە ولات پێکەوە بنێین. ئەگەر ژن و منداڵەکەی خۆمم لە بیر نەبا، پێموا نەبوو ئەو شیعرە واتەڕ دەربچێ، لەبەرئەوەی شتی زاتی خۆمی تێدایە، ئەگەر زۆر دیقەت لە شیعری هەر شاعیرێك بکەین، شاعیری واقیعی، نەك ئەو کەسانەی شیعر وەك مەقالە دەنووسن تەماشا دەکەی زاتی شاعیرەکەی تێدا دەبینیی. (حاجی قادر)ی گەورەی ئێمە، شیعرە سیاسییەکانی هیچ بۆنی شیعریان لێنایە، وەك مەقالەی سیاسیی نووسیوە، مەقالەی، زۆر چاکیش. من بە ڕاستی سەری نەوازش لەبەر حاجی قادر دادەنەوێنم، ئینسانێکی زۆر ڕووناکبیر بووە لەو زەمانە، بەڵام شیعرە بەهارییەکەی شیعر نییە ئاگری گرتووە، ئەو وەختەی باسم کرد ئاگرێکە باسی تەبیعەتی کوردستانی کردووە لە ئەستەمبوڵ. لەو شارە خۆشەش، ئەما دیسان ئاگری دەروونی تێدا دیارە. من پێموایە ئەو تاکە شیعرەی وتووە حاجی قادر شیعر بێ. پێم وابێ ئەو شیعرەیە کە شیعر بێ ئەما ئەو شیعرە ئاگری تێدایە.

ئەو شیعرەی نالی ناردوویەتییەوە بۆ کوردستان چ ئاگرێکە پیاو دەسوتێنێ. دیارە ئەم کابرایە هەر کوردستانەکەی خۆش نەویستووە ئەو شتانەی، ئەو بیرەوەرییانەی کە بەجێی هێشتوون ئەوانیشی لە بیر بووە، لەبەرئەوەی بە ڕاستی شاعیر دەبێ شتی زاتی خۆشی لەگەڵ شیعر تێکەڵ بکات تا ئەوەندەی تر تاموو چێژ بدات .

- کەمال: گرنگ سەرکەوتنە لە تێکەڵکردنەکەیدا؟

* هێمن: بەڵێ کێ سەرکەوتووە لەوەدا ئەو کەسەی سەربکەوێ لەوەیدا بە عەقیدەی من ئەوە شاعیرە، شاعیری زۆری سەرنەکەوتوومان هەن .

- ڕەفیق: مامۆستا لە کاتی قسەکردندا باسی (پێشەوا قازی محەمەد)ت کرد، وتت (قازی محەمەد) نەك هەر یەکێك بوو کە لە شیعری زانیوە بەڵکو شاعیر بووە، ئەمە بە پێی ئەو ئاگادارییەی کە لە برادەرانی حیزبی دیموکراتی کوردستانەوە، لە دوور و نزیکەوە گوێمان لێ بووە، بە پێی ئەو نووسینانەی لە بارەی شەخسی (قازی محەمەد) نووسراون، ئینسانێك بووە زۆر لە شیعرەوە نزیك بووە تا لە سیاسەت، یان دەتوانین بڵێین شاعیر بووە تا سیاسی، شاعیر مەبەستمان ئەوە نییە شیعری نووسیبێ، مەبەستمان ئەوەیە کە ئینسانێکی ئەوپەڕی ناسك، خاوێن، ئینسانێك ناسکییەکەی تا رادەی ئەوەی لە هەندێ شتدا وەك سەرکردەیەکی سیاسی هەڵسوکەوت نەکات، وەکو شاعیرێك و هەندێ جار بە گیانێکی عاتیفیانهشەوە لە هەندێ لایەنەوە قسە بکات یان رەفتار بکات. تۆ کە(قازی محەمەد)ت ناسی، ئایا ئەو وەك پێشەوا و سەرکردەی میللەتێك و شۆڕشێك تا چەند ئەو سیفەتانەی تێدا بووە کە پێویستە لە سەرکردەیەکی سیاسی دا هەبێت؟

* هێمن: کاك ڕەفیق وەختێکی باسی پێشەوام لێ دەپرسی وەختە گریانم بێ. ئەگەر قسەکانم باشیش نەبێ دەبێت لێم ببوورن. من پێشەوام وەك (......) دەپەرست ئێستایش وەك (......) دەیپەرستم، ئەما دەکرێ نەختێ رەخنەشی لێ بگرم .

من لە پێشەکی(تاریك و روون)دا (نوقاتی زەعف) خاڵی لاوازی پێشەوام نووسیبوو، بەڵام داخەکەم رەقابەی بنکەی پێشەوا رەقابەیان کردو فڕێیاندا، بۆ چیشیان فڕێدا؟ لەبەرئەوەی نا پێیان وابوو نەقدەکەم بەجێ نییە، پێیان وابوو چونکو لە کوردستانی عێراق دەژیم خەڵك پێیوادەبێ کە من ریایم لەبەر سەرکردایەتی وێ (کوردستانی عێراق)کردووە، بۆیە نقدی پێشەوام کردووە، با لەتیفتر باسی پێشەوا بکەین. پێم وابوو زۆر لەمە زیاتر بوو بۆ پێشەوای میللەتێکی دواکەوتووی وەك کوردی ئەو سەردەمە. هێند فاسیلەی هەبوو لەگەڵ میللەتەکەی، هێند پێشکەوتووتر بوو لە خەڵکەکە، بۆ پێشەوای ئەو میللەتە نەدەبوو، ئەو واقیعەن ئینسان بوو، ئینسانی خۆش دەویست لە ژمارە دووی کوردستانی ئەو کاتەدا مقابەلەیەکی هەیە، ئیستا ئەو ژمارەیە لە مەجمەعی عیلمیی کوردی (کۆڕی زانیاری کورد) هەیە. صەحەفییەك لێی پرسیوە ئایا تۆ حەقی ئازادیی سەوت(دەنگدان) دەدەی بە ژن؟ وتوویەتی بە داخەوە میللەتەکەم ئەوەی نازانێ ژن چییە دەنا چۆن؟ من پێم وایە ژن نیوەی ئەو میللەتەیە. زۆر سەیرە بۆ مەلایەکی ٣٥ ساڵ لەمەو پێش قسەی وا بکا، مەلاش بوو. بەڵێ زۆر ناسکتر بوو زۆر شاعیرتر بوو زۆر ئینسان تر بوو لە پێشەوای میللەتێك. بریا مەسەلەن، یەکێکی وەك سمائیل ئاغای سمکۆ قائیدی حەرەکەکە بوایە، پێشەوا مستەشاری بایە، شتی فێرکردبا، ئەما خۆی پێی نەدەکرا، خۆی نەی دەتوانی خائینێ بکوژێ، لە تەواوی رابەریی پێشەوادا یەك ئینسان ئیعدام کراوە وەکو ئیعدام، ئەویش قاچاخچییەکی عێراقی هاتبوو بۆ دێیەك ناوی باخچەیە، چای هێنابوو، خاوەن ماڵەکە کوشتبووی و چایەکەی فرۆشتبوو. دوای ئەوە ئاشکرا بوو کە کوژراوە. پێشەوا ئیعدامی ئەو کابرایەی ئیمزا کردووە، بەڵام ناردی لە عێراقەوە براکانی کابرایان هێنا بەوان ئیعدامیان کرد.

- ڕەفیق: ئەویش ئیعدامێکی سیاسی نەبوو؟

* هێمن: نا، نەبوو. حەزدەکەم بڵێم زۆر چاکم لە بیرە کەسێك بە ناوی غەفوور مەحموودی هەبوو عەزوی حیزب بوو هەتا مەسئول بوو لە حیزبدا نەك مەسئولی ناوەندی ئەما لە کادرە سەرەکییەکانی حیزب بوو، دوایی ئاشکرا بوو کە ئەمە جاسوسی ئێران و ئینگلیزیش بوو. پێشەوا تفی لێ کرد، گوتی لێی گەڕێن، ئەوەبوو قەتعی راتبی کرد(موچەی بڕی)، بەڵام گەنجەکانی حیزب لە کۆڵی نەبوونەوە ئینتیقام (تۆڵە)یان لێ ستاندەوە و کوشتیان.

لە بیرمە من و هەژار چوینە لای خەبەرەکەمان پێدا، فلان کەس کوژرا. خوا دەیزانێ جنێویدا، وتی مەلعونینە ئێوە کوشتوتانە. ئاگای لێ نەبوو کە ئەم قەتلە سیاسییە کراوە، وتمان ئێمە شاعیرین. من و هەژار هەردووکمان پێدەکەنین چونکە بە راستی پێمان خۆشبوو کە خائینێك کوژراوە. ئەما ئەو نارەحەت بوو، زۆر چاکم لە بیرە دەی وت ئاخر نازانن ئەوە بابی هەیە، دایکی هەیە، منداڵی هەیە. دەکرا چاکی کەین، دەکرا تەربیەتی بدەین. بەڵام کە پێشەوا ئیعدام کرا، ئەو کابرایە، برایەکی نوقستانی هەبوو قاچی شەل بوو، بە گۆچان دەڕۆیشت. چوو بەو گۆچانەی کە پێی دەڕۆیشت لە قاچی پێشەوایدا. دیارە نەیوێرا دوای ئەوە لە مهاباد بژی، نازانم چی لێهات و بۆ کوێیان برد، بەڵام بە گۆچان لە قاچی پێشەوای دابوو، کاتی ئیعدام کردنەکەی، کەوا بوو ئەم کابرایە رقی لە پێشەوا هەڵگرتبوو. لەگەڵ ئەوەی پێشەوا ئاگای لە کوشتنی برای وی نەبوو، ئەما ئەو لە لێ قەوماندا ئەوەی کرد. ئەو یەکێك بوو لەو خەڵکەی پێشەوا رابەری دەکرد.

- رەفیق : مامۆستا ئێمە لە سەرەتاوە بەو هۆیانە دەستمان پێ کرد کە لە منداڵییەوە کاری کردۆتە سەر تۆ و پاڵی پێوەناوی بۆ شیعرنووسین، دوایی هاتینە سەر ئەو هۆیانەی کە تاقیکردنەوەی شیعری تۆی بەرەو کامڵبوون برد: ئێمە لێرەدا ناتوانین مەسەلەی رووخانی کۆماری مهاباد لە بیربکەین، کە بە رای ئێمە کارێکی گەورەی کردۆتە سەر تۆ، چ وەك شاعیرێك، چ وەك تێکۆشەرێك، کە هاوبەشی دامەزراندنی کۆماری مهابادتان کرد. حەز دەکەین لەو بارەیەوە کارتێکردنی رووخاندنی کۆماری مهابادمان بۆ باس بکەیت؟

* هێمن: جارێ با بیرەوەرییەکی خۆشی پێکهاتنی ئیعلانی کۆمارتان بۆ بگێرمەوە. کاکە رۆژی دووی رێبەندان کە ئیعلانی کۆماری مهاباد کرا من لە پەنای پێشەوام. ئەو رەسمانەی لە (تاریك و روون)دان زۆر چاك پێشەوا بە خەڵك دەناسێنن. رەئیسی زابتە گەورەکانی بە حەواوە راگرتووە، بەڵام من شاعیرێکی رووت بووم، ئەو لە پەنای خۆی دایـنام. ئەو دەیویست کە وەختێکی (کاتێکی) جەمهوری ئیعلان دەکرا هەر من و هەژاری لە پەنا خۆی دانابا. کاکە بڕوا بکە ئەو رۆژە ئەوەندە گریاوم کە قەد لە عومری خۆمدا ئەوەندە نەگریاوم. گاڵتەی پێ دەکردم دەی وت ئەوە بۆ عەجەمەکان دەگری. من لە خۆشیان دەگریام، دەی ووت بابە بۆ دەگریەی، دەنا رۆژ لەو رۆژەی خۆشتر دەبێ؟ رووخانی ئەوی بەدوادا هات . بزانە! پاش ئەو رۆژە خۆشە، من روخانەکەم دێت. بڕوا بکە مردم، نازانم بۆ نەمردم، بۆ دڵم نەتۆقا، ئەگەر پێیان وتم پێشەوا ئیعدام کراوە بۆ دڵم نەتۆقا، ئەگەر بیستم دوژمن هاتەوە ولاتەکەیان داگیرکردینەوە. ئەمانە هەمووی تەئسیری زۆر گەورەیان کردە سەر شاعیریی من. تا ئێستاش هەر دەنگ دەداتەوە و رەنگ دەداتەوە.

- کەمال: مامۆستا، تا پێشەوا لە ژیاندا بوو شیعرت بۆ نووسیوە؟

* هێمن: بەڵێ هەمە، بەڵام شیعر نین، راستییەکەی بڵێم شیعارن و ئەگەر لە (تاریك و روون)دا فرێم نەدان وەکو دروستم کردن هەر نووسیمنەوە، بۆ ئەوەبوو تەئریخی میللەتەکەمان لە بیرنەچێتەوە بزانن ئێمەش رۆژێکی رەئیس جمهورێکمان هەبووە، دەڵێم (هەر بژی قازی رەئیسی جەمهور) ئەوە شیعارە بۆ خۆتان دەزانن .

- کەمال: مامۆستا لە ماوەی کۆماری کوردستاندا چۆن بوو شاعیری تر، بێجگە لە تۆو هەژار دەرنەکەوتن؟

* هێمن: کاکە بوون. بە عەقیدەی من چوار شاعیری باش هەبوون، دوویان ئەو کاتە لە من و هەژار بە تەجروبەتر و شاعیر تربوون. بەڵام ترسنۆك بوون نەیان توانی ناوبانگ دەرکەن.

- کەمال: ئەو کاتەش هەر ترسنۆك بوون؟

* هێمن: بەڵێ، ئەو کاتەش هەر ترسنۆك بوون. نەیان توانی ناوبانگ پەیدا بکەن. لە یەکێکیان بێ خەبەرم کە نـاوی خاڵـە مینەیە، تکا دەکەم ئەوە بێگانە گوێی لێ نەبێ چونکە دەزانن خاڵە مینە کێیە، بەڵام لەم ڕۆژانە گوێم لە شـیعری یـەکێکی دیکەیان بوو، کە ناوی (حەقیقی) یە، ئاغاواتیشە. شاعیرێکی زۆر باشی کلاسیکیی کوردییە، ئەوان هەردووکیان لـە مـن و هەژار باشتر بوون، بەڵام ترسنۆکی نەیهێشت بێنە ناو مەیدان. کشانەوە، شیعریشیان هەیە لە ڕۆژنامـە .

- کەمال: تەشجیعیان کەمتر بوو؟

* هێمن: ئەرێ وەڵا تەشجیعیشیان کەمتر بوو. ئەو تەشجیعە بۆ ئێمە هەبوو، وەکو ئەندامێکی حیزب تێکۆشەر بووین، وەکو شاعیرێك ئەندامێکی حیزبیی، تێکۆشەر بووین، ئەوان وەکو ئەندامی حیزب تێکۆشەر نەبوون. حیـزب ئێمـەی پـێ گەیانـد، ئەوانی پێ نەگەیاند.

من کە لە ئەزموونی شاعیریمدا وتومە (......) خراپترین نەوعی شیعر تەخمیسە، چونکە دوو شاعیر نـاتوانن وەکـی یـەك بـن. کەچی من شیعرێکی ئەو حەقیقەییەم دیوە تەخمیسێکی(حەقیقی) لەسەر شـیعرێکی نـالی، ئەگـەر دەی خوێنیـەوە تەماشـا دەکەی شیعرەکەی نالی ناقیسە. پێم وایە شتێکم لە بیربێ (شیعر)،

لە زولفی تۆ کە خولەسنا خەموشکرد

یەقین بۆ میشکی ئەسفەر عەینی ڕشکن

مەفەرمووو چاوم، ئەو چاوانە ویشکن

دوو چاوی من لێڵاوی سروشکن

دەپێون ئاوی بەحری خوێ بە پێوان

بە ڕاستی شیعرەکەی نالی ناقیسە ئەگەر ئەوەی تێدا نەبێ، هەر لەو ڕۆژانەشدا لە ڕادیۆ شیعرێکی خوێندەوە، کە بە ڕاسـتی لە ئەوجی شیعری کلاسیکیی بوو، ئەما کۆمار نەیتوانی ئەوانە پێ بگەیەنێ. خەڵك بڕێکیان دەناسێ ئەما زۆر کەم .

- کەمال: بۆ ژیانی خوێندەواری و ڕۆشنبیری بە گشتی و ئەو خەڵکەی کە کۆمار پێیی گەیاند چۆن بوو؟

* هێمن: کاکە جەمهوری بۆ موسەقەف کردنی خەڵك زۆر خەریك بوو ، بەڵام خەڵك زۆر دواکەوتوو بوو. ئەو دەمی لە مهاباد تەنیا یەك ئینسانی حیزبیمان هەبوو کە سانەوی تەواو کردبوو، ئەما ئەو زابت(ئەفسەر)انەی کـە کـوردی عێراقـی هـەبیوو تەئسیرێکی زۆریان هەبوو، لە هەمووان زیاتر محەمەد قودسی بوو. هەموو ڕۆژی جومعەیەك کۆبونەوەیەکی گشتی هەبوو لـە تەواوی ژیانی کۆماردا. خەڵك کۆدەبوونەوە، پێشەوا قسەی بۆ دەکـردن. خـەڵکی دیکـە قسـەی بـۆ دەکـردن و(.....) هـەموو خەڵکی مهاباد دەهات، تەقریبەن ژنیش دەهات(.....) محەمەد قودسی لەوانە بوو بە نسبەت ئەوەی زۆر موسەقەف تر بوو لـە خەڵکی وڵاتی ئێمە. عیزەت عەبدول عەزیز زۆر موسەقەف بوو بەڵام لەهجەکەی تەواو نەبوو، ئـەویش قسـەی بـۆ دەکـردین، مستەفا خۆشناو قسەی بۆ دەکردین هەر ئەوانەش بوون، کە ئەم ئینسانە موسەقەفانە زۆر سەقافەتیان فێری خەڵك دەکـرد و دەرسیان دەخوێندەوە. ئێمە بۆ سانەوی مودەرسیمان نەبوو، ئەوانەی وەختێکی (کاتێکی) لە شـەڕ نـەبوون دەچـوون دەرسـیان دەخوێند. (عوسمان دانش) بە ڕاستی بۆ ئەو دەمەی دەوری هەبوو ئینسانێکی موسەقەف بوو، بەڵام چی لێ هات نازانم؟

- ڕەفیق: تا مرد هەر لەگەڵ حیزبی شیوعی عێراق بوو.

* هێمن: ئەو دەمەی خەڵکی مهاباد عوسمان دانشیان پێ ئینسانێکی موسەقەف بوو. ئەو قسەی بۆ دەکردن و هەموو ڕۆژی جومعان بێ نۆبرِ خەڵك كۆدەبۆوە لەو چوارچرایەی کوردستان، زۆرجار پێشەوا خۆی قسەی بۆ دەکردن. دوای ئەوەی من شیعرم دەخوێندەوە (هەژار) شیعری دەخوێندەوە (وردی) شیعری دەخوێندەوە. خاترەیەکی خۆشم هەیە لە (وردی). چوار کرێکارمان هەبوو، کەس هەر چاپی نەدیبوو خەڵك دەهاتە سەیری چاپخانە رادەوەستا بۆ ئەوەی چاپخانە ببینێ. چوار منداڵی بچکۆلەمان فێرکردبوو زۆر مورەتەب بوون. پێشەوا (.....) کە دەهات ماچی دەکرد ئاسنەکەی ماچ دەکرد، دەی وت ئەوە (چاپخانە) سەقافەتی کوردە. برا سۆڤییەتەکانمان کوردێکیان بۆ ناردبووین، دوو کوردیان بۆ ناردبووین کوردیش بوون دەیان وت کوردی سۆڤیەتن و کەس تێیان نەدەگەیشت، بەڵام یارمەتییان داین. بەڵام پیاو ئینساف بکات کوردی عێراق زۆریان تەئسیر لە ڕووناککردنەوەی ئێمەدا کرد. پێم وایە هەر شەش حەوت کەس بووین کوردیمان دەزانی بخوێنینەوە و بنووسین. مەسەلەن یەکێك (.....) کە لە شۆڕشێکی کوردستانی عێراق کوژراوە (دار المعلمين)ی لێرە(کوردستانی عێراق) تەواوکردبوو هاتەوە، کوردی دەزانی بنووسێ. کاك کەمال چۆتە کوردستانی ئێران ڕەنگە لەگەڵ هەندێ کەس شارەزا بووە، ئێستا کوردستانی ئێران لە باری ڕووناکبیرییەوە (سەقافەتەوە) لە کوردستانی عێراق زۆر پێشکەوتووترە. ئێستا، ئەما ئەو دەمەی کاکە زۆریان فەرق بوو، کوردستانی عێراق زۆر لە پێشتر بوو .

- ڕەفیق: مامۆستا باسی ئەوەت کرد کوردستانی ئێران لە ڕووی ڕووناکبیرییەوە لە پێشترە، بێگومان مەبەستت لە لایەنە ئەدەبییەکەی نییە، بەڵکو مەبەستت لایەنی خوێندەواری و لایەنی سیاسی و لایەنی دیکەشە، ئەوەی کە ئێمە لێرەدا مەبەستمانە ئەوەیە کە ئایا شیعری کوردی ئێستا لە کوردستانی ئێراندا چۆن دەبینی؟ ئایا ئێستا شاعیری ئەوتۆ هەن. جگە لە حەقیقی و لەو شاعیرانەی کە باست کردن شاعیری ئەوتۆ هەن کە هیوای ئەوەیان لێ بکرێت کاروانی شیعری نوێ لە کوردستانی ئێران بەرەو پێشەوە بەرن، بە تایبەتی لەناو گەنجەکاندا ؟

* هێمن: کاك ڕەفیق ئەو کاتەی کە من هاتووم سێ شاعیری لاو هەبوون کە (مەکتەبی گۆران)یان گرتبوو، بەڵام من پێم وابوو هەرسێکیان گەیشتبوونە پلەی گۆران. ئەو دەمەی ١٠ - ١٢ساڵ لەوە و پێش یەکێکیان بە داخەوە مرد.

- ڕەفیق: سوارە؟

* هێمن: سوارە دوویان ماون هەروا وەك من بیان ناسم هەر ئەو دووانە لە سەنگەری خەباتێکی پاکی سیاسیدا ماونەوە. من وەك شاعیری نوێخوازی کورد، بێ ئەوەی هیچ تەعەسوبێکم هەبێ، فاتح شێخ ئیسلامی، کە ئەو شێخ و ئیسلامی مەریوانە، خزمین، ئەما زۆر دوور، بە گەورەترین شاعیری نوێخوازی کورد دەناسم. ئەوائیلی شیعرەکانی کە دەینووسی، ئەوسا تەلەبە بوو، پێم دەگەیشتن هونەرەکەشی لێرەدایە، کاکە شتێك هەیە با بێ دەلیل قسە نەکەم، ئەدەبی فارسی ناسکترە لە ئەدەبی عەرەبی و ئەوانە هەموو ئەدەبی فارسی دەخوێننەوە، شاعیرە نوێخوازەکانی فارس کاکە دەستیان لە کلاسیك بەرنەداوە، جگە لە شاعیرێکی زۆر چاکیان بە ناوی (ئەحمەدی شاملۆ) شیعری کلاسیکم لێ نەدیوە، دەنا مەسەلەن ....

به داخەوە لێرەدا ڕووی دووەمی شریتەکە تەواو دەبێت.. ئایا دیدارەکەیشی دوای ئەو پرسیارە تەواو بووە؟

سەرنج:ئەم چاوپێکەوتنە، دوای نزیکەی سی ساڵ، لە ژمارەی یەکەمی کۆڤاری کوردۆلۆجی/سلێمانی، ساڵی ٢٠٠٧ بڵاو کرایەوە

*　　　*　　　*